

Jak bojovat proti sexuálnímu násilí a přitom v mužích nezabít tygra?

denikn.cz, 29. 7. 2020

Esej Karla Hlaváčka: Výpovědi bezmála čtyř desítek žen, které v Deníku N promluvily o svých zkušenostech se sexuálním obtěžováním a násilím, rozproudily v nejrůznějších médiích i na sociálních sítích intenzivní debatu o tom, jak by se dalo takovému jednání v co největší možné míře zabránit. Sociolog Karel Hlaváček se zamýšlí nad tím, co k sexuálním útokům muže vede a jak se může projevit, když se v nich různými zákazy potlačí „tygr“.

Seriál výpovědí v Deníku N by se dal označit za jakousi zdejší ozvěnu kampaně #MeToo, která se v roce 2017 rozjela ve Spojených státech. Mnohá ze svědectví žen jsou otřesná, a je tudíž dobře, že se na veřejnost prodírá poměrně silný hlas, který říká: „Tak takhle by to nešlo.“ Ve společnosti totiž existují jakési morální linie, které každý více či méně vědomě vnímá a podle nich se chová.

A svědectví mnoha žen nám sdělují, že současné nastavení morální linie v oblasti vyjadřování sexuálního zájmu a genderových rolí vede k masovému sexuálnímu obtěžování a znevažování druhých na základě pohlaví. Posuňme tyto linie tak, abychom se i my ženy mohly cítit dobře, sdělují. Nezbyvá než s nimi souhlasit a snažit se jim vyjít vstříc.

Věc sama přesto zasluhuje důkladné promýšlení. Ne všechno je tak jednoduché, jak se zdá na první pohled. První z problematických věcí je otázka sexuálního násilí. Ženy si stěžují, že jsou vnímány jako pouhé sexuální objekty, což právě vede k tomu, že se muži projevují násilnický. Sexuální násilí je širokospektré: nejde zdaleka jen o znásilnění, ale i o osahávání v tramvaji, nebo dokonce i jen upřený vyzývavý pohled. To vše jsou určité formy útoku.

V otázce sexuálního násilí ale naše společnost bohužel klepe na dveře problému, který není ve svém rámci schopna vyřešit. Naše civilizace je humanistická (ve smyslu světónázorové orientace, jak ji formulovala řada myslitelů). Jejím základním organizačním kamenem je idea lidské důstojnosti, ze které pak vyplývá veškerá naše snaha o dodržování lidských práv, dosažení rovnosti, ale právě i zamezení sexuálnímu násilí.

Co bychom asi vymýtit nechtěli

Sexuální násilí v humanistické civilizaci má být vymýceno nebo alespoň minimalizováno, protože narušuje lidskou důstojnost. A tady se objevuje „čertovo kopytko“, na které upozornily postřehy „antihumanistických“ myslitelů, jako byli německý filozof Friedrich Nietzsche nebo myslitelský enfant terrible Georges Bataille.

Druhý jmenovaný přišel se závažnou tezí: že totiž sexualita je násilná ze své podstaty. Sexuální akt je vždy už násilím a žena se při něm podle Bataille „poddává násilí, které ji zvnějšku zaplavuje“. To se netýká jen samotného sexuálního aktu, ten je jen jakýmsi archetypálním předobrazem všech dalších projevů sexuality. Násilím je už jen i oslovení ženy mužem – vždyť v určitém smyslu se jedná o zahájení útoku.

Pokud tento postřeh vezmeme vážně – a mám za to, že ho nelze jen tak jednoduše shodit se stolu – jedná se o granát hozený do snah o vymýcení sexuálního násilí. Jeho eliminace by totiž hraničila s vyhlazováním sexuality jako takové, protože sexualita zkrátka násilná je.

Domnívám se, že velice příhodným způsobem pro vyjádření násilného prvku v sexualitě (ale i sklonu k násilí obecně) je metafora tygra. „Čau tygře“ nebo „nazdar draku“, zdraví se někdy muži. Podvědomě se tak ujišťují o své predátorské povaze – a domnívám se, že tak činí správně. Sexuální násilí ale není vzdálené ani ženám – označení „tygřice“ pro divokost ženy není náhodné

a ne jeden muž platí za intimní potěšení inkasováním krvavých škrábanců nebo bolestivých kousnutí.

Úskalí humanistických pokusů o krocení sexuálního násilí spočívá v tom, že v praxi většinou nemáme možnost rozlišit mezi násilím, které je nutno potlačit, a násilím, které by bylo lepší zachovat. Existuje proto tendence házet všechno do jednoho pytle. Pak ale nastává problém, který s úsměvnou nadsázkou rozebírá český film *Teorie tygra*.

Muži v něm bojují o přežití, brání se „kastrací“. Mužství zbavené tygra je symbolicky chápáno jako mužství vykastrované, jako eunušství. Hlavní postava filmu, postarší veterinář, tak nakonec odmítá kastrovat zvířata – až příliš v tomto aktu vidí to, co se symbolicky stalo jemu samému. Okolí v něm potlačilo jeho tygra – a tím veterináře vykastrovalo stejně, jako on sám kastruje kocoury.

Vyhánění čerta ďáblem

Výpovědi žen o sexuálním obtěžování jsou vskutku pobuřující. Vzpomínám si nicméně i na jednu jinou pobuřující výpověď z jakéhosi dávného rozhovoru s Danielem Landou. Tento navýsost kontroverzní herec a zpěvák se skinheadskou minulostí hovořil o tom, jak v něm naše humanistická kultura násilím ubíjela sklony k násilí. Výpověď byla svým způsobem podobně smutná jako výpovědi obtěžovaných žen.

Není divu, že měl zpěvák problém svou obrovskou agresivitu, kterou si dodnes potřebuje vybit v thaiboxu nebo divokou jízdou v automobilu, nějak zvládnout. Je otázkou, zda nepochopení sklonů k agresivitě a násilí ze strany autorit v Landově dětství nebylo zdrojem pozdějšího zpěvákova nebezpečného vývoje. Humanistická civilizace totiž považuje násilí za pouhé nebezpečí a snaží se ho zničit.

V boji proti násilí naší společnosti nakonec nezůstává nic jiného než násilí potlačovat násilím. Vyháníme tak čerta ďáblem. To vidíme nejen u Landy, ale i na trajektorii některých západních zemí, které ve jménu lidské důstojnosti vedou násilný boj proti jejím údajným narušitelům, což pak často plodí neblahé důsledky. Může se jednat o sporná propuštění z práce, přepisování historie nebo vylučování odlišných názorů z debaty.

Není náhodou, že se proti těmto tendencím v poslední době zvedla vlna odporu a množství významných západních osobností podepsalo tzv. *Letter on Justice and Open Debate*, který protestuje i proti některým neblahým důsledkům současného západního boje proti násilí.

Apel, se kterým přišly v *Deníku N* oslovené ženy, proto chápeme primárně jako výzvu k tomu, abychom se do nich vcítili a chovali se nenásilně, a to v posledku nikoli proto, že ve společnosti existuje stále se zpřisňující hranice „korektnosti“ či „slušnosti“, nýbrž proto, že s nimi soucítíme, že jsme schopni se do druhého vžít.

Jedině zvnitřnělá motivace k určitému chování je správnou cestou, bytostně odlišnou od potlačování divokých pudů. Posouvání společenských morálních linií směrem k větší přísnosti je v oblasti sexuálního obtěžování zřejmě potřebné také, nese s sebou ale problém potlačení, které má vždy negativní důsledky. Buďme proto opatrní.

Antihumanistické myšlení se bouří právě proti represí. Osvobodme tygra, volá. Humanistická obrana namítne: my jen chceme, aby se muži chovali slušně, nechceme v nich zabíjet tygra. Ať ho drží na uzdě a pustí jen tehdy, když tím nebudou ubližovat.

Námítka je věcně správná, chybí jí ale podklad. Humanistická civilizace neposkytuje dostatečné mechanismy, jak by muž měl tygra kultivovat tak, aby ho někdy mohl držet na uzdě a jindy

pouštět. Zná jen hypertrofovanou individualitu, která má svá práva a svou nedotknutelnou důstojnost.

Požadavek, aby muž držel tygra na uzdě, se ale nemá o co opřít a vznáší se ve vzduchu. Vždyť co se tu vlastně žádá? Metaforu je tu třeba chápat doslovně: kdo kdy stál u klece s tygrem, ví, že by rozhodně nechtěl vstupovat dovnitř.

Jestliže někdo žádá ochočení tygra, nežádá zrovna málo. Humanistická kultura nedisponuje žádným odpovídajícím mechanismem kultivace člověka, který by to umožňoval. Vězní tygra v kleci a vůbec neví, co s ním má dělat. Tuší, že za případnou neopatrnost zaplatí životem, a tak platí vysokou daň v podobě vytváření silných mříží. Výsledkem je problém z filmu Teorie tygra, vykastrovaný muž.

Ochočit tygra v sobě

O tom antihumanismus věděl. Nietzsche tvrdil, že „miluje člověka, protože je mostem k nadčlověku“. Ne tedy kvůli němu samému, kvůli jeho důstojnosti; Nietzsche viděl, že tato důstojnost může být důstojností primitiva osahávajícího ženy; miloval proto spíše potenciál k dalšímu rozvoji.

Muž, který ochočil svého tygra, není vlastně už člověk, nýbrž nadčlověk. Nietzsche hovořil o tom, že na cesty se vydává se svým hadem (symbol chytrosti) a svým orlem (symbol hrdosti). Mohl ale klidně říci, že s sebou bere i svého tygra (symbol dravosti a násilí). Domnívám se, že naše kultura totéž říci nemůže, a tak jí nezbyvá než milovat muže takového, jaký dnes je. Ale jaký je?

Je to právě ten muž, proti kterému se dnes protestuje. Rozhodně to není „nadčlověk“ – jestliže cestuje, pak nikdy jako duchovní poutník, nýbrž za obchodem nebo jako turista. Ti s sebou ovšem berou pouze hada, nikoli orla či tygra. Ženy tak dnes zjišťují, že mužům jako by něco chybělo; po světě dnes často chodí spíše věčně infantilní chlapi.

A jak ukazují výpovědi počinu „Promluvily“, po světě kromě infantilních chlapců chodí ještě jeden typ muže: toho, který nezvládl svého tygra kultivovat, a stal se tak (v metaforickém jazyce) prasetem. Padl tak hluboko, že dnes osahává dívky v tramvajích.

Je zajisté možné posunout morální linii „slušnosti“ a docílit tak o něco kvalitnějšího života pro ženy. Tento pokus stojí za to, nevěřme ale v jeho samospasitelnost. Už jen fakt, že s posunem morální linie dojde k posunu intenzity represe „neslušných“, je zneklidňující.

Navíc jestliže je aspekt tygra bytostnou součástí sexuality, bude s námi sexuální obtěžování a násilí navždy. Opravdové řešení představuje pouze všeobecně sdílená a dostupná metoda kultivace tygra. V řeči antihumanismu: řešení není dosažitelné humanisticky; nesmíme chtít jen člověka, musíme chtít nadčlověka.

Antihumanismus je nicméně ve svých důsledcích poněkud šílený. Například pro Bataille není jako pro nás posvátným jednotlivcem, nýbrž naopak jeho smrt. Nietzsche, otec antihumanismu a Bataillova hlavní inspirace, zřejmě zapomněl do svého myšlení zabudovat dostatečné pojistky proti zdivočení tygra. Jeho osvobození potenciálně končí smrtí člověka v zubech predátora. Vzpomeňme jen na děsivé probuzení tygra v německém nacismu, jenž uvrhl svět do války a zabil desítky milionů lidí.

Druhá světová válka je ale už historicky dosti vzdálena a svým způsobem je to příliš ohraný příklad. Historicky daleko bližší je genocida ve Rwandě z roku 1994, kdy lidé zpití slastí násilí hromadně vraždili i své známé či sousedy mačetami. Toto je únik zdivočelého tygra z klece, toto

dokáže jeho moc v nás. Nenamlouvejme si, že je to jen záležitost jakýchsi zrůd v daleké historii. Toto je i náš potenciál.

Kudy k láskyplnému tygroví?

Jelikož má antihumanismus problém s možností zdivočení tygra, nabízí nosnou cestu k jeho kultivaci spíše náboženské tradice. Ani ty nezůstávají u člověka samotného – hovoří například o vrůstání člověka do Boha.

A navzdory tomu, že například křesťanství je do jisté míry právem spojováno s tvrdým útlakem sexuality a násilím, jeho vyspělé formy nechtějí tygra potlačovat, nýbrž kultivovat. Ideálem by zde pak byl „láskyplný tygr“.

Pokud by se ve společnosti prosadil nějaký typ takového ideálu, disponovali bychom platformou, ze které je muže možné právem žádat, aby držel tygra na uzdě. Byla by mu totiž nabídnuta cesta, jak k němu vstoupit do klece, aniž by byl sežrán.

Taková metoda by snad nemusela být nutně křesťanská, vždyť křesťanství je dnes pro mnoho lidí nepřijatelné. Poučit se můžeme i v dálněvýchodních přístupech, například v tamních bojových uměních, která ale nikdy nejsou pouhým tělesným cvičením jako na Západě, nýbrž současně také duchovní cestou.

Nedořešený problém sexuálního násilí ale není jedinou věcí, která stojí za opětovný hlubší pohled. Kritika mužů, kteří obtěžují ženy, je zajisté oprávněná. Současně se ale do velké míry opomíjí fakt, že obtěžování je důsledkem tak zvané objektifikace žen (jev, kdy člověk považuje jinou lidskou bytost či živého tvora za objekt, věc, a takto s ním jedná bez zřetele k jeho důstojnosti), která má kořeny hluboko v základech naší konzumní kultury.

Již v 60. letech minulého století postřehl francouzský myslitel Guy Debord, že naše společnost se mění ve „spektákl“, v podívanou či divadelní představení. V Debordově době nicméně existovaly pouze rozhlas, televize a tisk.

Dnešní společnost, kterou ovládla nová média, je spektakulární ještě mnohem radikálněji než před půl stoletím. Pokud se pak budeme ptát, na čem „podívaná“ spektaklu stojí, dostaneme znepokojivou odpověď. Je založena i na sexuální objektifikaci ženy.

Muži se učí objektifikujícímu pohledu na ženu z celospolečenského „spektáklů“. Vždyť jaká je role ženy v divadelní podívané, kterou je naše společnost? Žena je v naší společnosti nástrojem spektakulárního svádění a to primárně pro účely dosahování zisku.

Ne nadarmo hovořil polský sociolog Zygmunt Bauman o tom, že v současnosti nastupuje jako integrační mechanismus společnosti „namísto zastrášení a indoktrinace trh, namísto ideové indoktrinace reklama, namísto normativní regulace občana... svádění konzumenta“.

Svádění lze asociovat se ženou – a ženu k němu lze také velmi dobře využít. Důležitým úkolem ženy v řadě filmů je svléknout se; reklama vystavuje rafinovaně poodhalené usmívající se krásky, kam se člověk podívá; ženy samy se často předhánějí v účasti na soutěžích typu miss, ve kterých se pouhým fíkovým listem zakrývá fakt, že jde o prezentaci „masa“; ženské celebrity poodhalují tu ňadra, tu zadeček, aby získaly pozornost; internet nabízí pornografii dostupnou třemi kliky myši.

Právě zde se muži učí instrumentalizaci ženy, která pak ústí v sexuální obtěžování; zde nacházíme společenský základ pro fenomén sexuálního „prasete“. Je tedy třeba protestovat nejen proti obtěžování, ale i proti využívání ženy ke komerčnímu svádění. A to nejen kvůli tomu, že to

snižuje její důstojnost. Využívání sexuálního pudu ke komerčním účelům představuje vážný problém i pro muže.

Útokům spektakulárního univerza se velice těžko brání, protože mužská sexualita je silně vizuální a funguje podprahově. Právě na podprahovou vizualitu se ale spektakl zaměřuje. Veřejný prostor je doslova promořen svůdnými obrazy virtuálních žen. Vskutku by se muselo jednat o Nietzschova „nadčlověka“ anebo o křesťanského „svatého“, aby toto spektakulární zneužití ženské krásy dokázal bez problému odfiltrovat.

Snaha o posunutí morálních linií v oblasti vyjadřování sexuálního zájmu je důležitá. Je ale pouze minimem, které současně může přinést novou represi skutečných či jen údajných násilníků. Je proto třeba apelovat spíše na lidskou schopnost vcítit se, nikoli na potlačování násilí. To ale zase znamená, že řada záležitostí, ať už jde o odbourání sexuálního násilí, anebo objektifikace žen, nebude řešena obratem. Aby se lépe žilo ženám, ale i mužům, potřebovali bychom mnohem hlubší proměnu společnosti.

Autor působí na Filozofické fakultě Ostravské univerzity. Zabývá se mimo jiné kritickou teorií a sociologií náboženství.

V rubrice komentáře dáváme prostor různým úhlům pohledu, které nemusí vyjadřovat stanovisko redakce.

Autor: Karel Hlaváček

Zdroj: <https://denikn.cz/408016/jak-bojovat-proti-sexualnimu-nasili-a-pritom-v-muzich-nezabitygra/>